

Referenser

- Bearman, D. (1993). Record-Keeping Systems. *Archivaria* (36), 16-36.
- Bearman, D. (1994). *Electronic evidence : strategies for managing records in contemporary organizations*. Archives and Museum Informatics.
- Dollar, C. M. (1992). *Archival theory and information technologies : the impact of information technologies in archival principles and methods*. Univ. of Macerata.
- Sundqvist, A. (2005). Arkiv- och Informationsvetenskap: Formuleringen av en vitenskaplig disiplin. In P. Höij (Ed.), *Information, förvaltning och arkiv - en antologi (Arkiv i Norrland 20)* (pp. 8-31). Landsarkivet i Härnösand.

Svein Carstens

ARKIVAREN, GUD BEVAR'EN

De siste årene er det etablert utdanningstilbud i arkivvitenskap på universitetsnivå ved så vel OsloMet – storbyuniversitetet som ved Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim. I Trondheim tilbys det i dag utdanning på bachelor-, master- og Phd-nivå. Spørsmålet som reises fra enkelte hold i forbindelse med Arkivarforeningens vårseminar, var: Hvordan dekker dagens utdanningstilbud arkivfagets ulike aspekter? Hva slags kunnskap og kompetanse vil fremtidens arkivarer være i besittelse av? Tidligere arkivutdanning var gjerne innrettet mot arbeidslivets behov, men er dette fortsatt tilfelle?

I invitasjonen til Arkivarforeningens vårseminar 2022 på Lillestrøm het det at det møtet særlig skulle drøfte disse problemstillingene, men også: Hvordan balanserer de nye akademiske utdanningstilbudene hensynet til utviklingen av det vitenskapelige/akademiske fagfeltet og arbeidslivets behov? I den grad studiene skal imøtekomme yrkesbehovene, vil fokus være på arkivdanning, eller vil også arbeidet i depotarkiver få sin behørig plass? Skal forskning primært foregå ved utdanningsinstitusjonene, eller også der faget utøves (arbeidsstedene)? I hvor stor grad bør studiestedene overta ansvaret for den faglige utviklingen? Vil praksisfeltet (arbeidsstedene) fortsatt påvirke fagutviklingen? I så fall hvordan? Sett i lys av faglitteraturens sterke angloamerikanske dominans, bør vi – og i så fall hvordan – kan vi sikre at forskning og utdanningstilbud forholder seg til norsk virkelighet? I sum mange og tunge problemstillinger det ikke umiddelbart er

enkelt å svare på. I arbeidet med å forberede innlegget mitt, leste jeg imidlertid invitasjonen om igjen og om igjen med sikte på å komme nærmere hva teksten innebar, hva står det egentlig i invitasjonen, og hva kan være fellesnevner for denne tiraden med spørsmål?

Når jeg på denne måte etter hvert begynte å analysere teksten, slo det meg at de som sto bak invitasjonen til Arkivarforeningens vårseminaret 2022, bar på en noe undrede holdning til at det nærmest av seg selv har «poppet» opp nye utdanningstilbud i Arkivvitenskap, nærmest som sopp etter regn om høsten, uten at hverken Arkivverket eller Arkivarforeningen for den saks skyld har stått sentralt i etableringen – et slags akademisk kupp? Så fremgår det videre slik jeg kom til å lese teksten at de som har utformet den, også bærer på en litt dårlig skjult skepsis til disse nye utdanningstilbudene, da de egentlig ikke representerer et svar på behovene det arbeidslivet slik tidligere tiders utdanningstilbud altså skal ha gjort.

Fra denne posisjonen fulgte så problemstillingene som perler på en snor. Er det depot eller danning som står i sentrum for de nyetablerte utdanningstilbudene, og hvor skal forskningen foregå? Hvordan kan vi – det må vel i denne sammenhengen være Arkivarforeningen – sikre at forskning og utdanningstilbud i academia forholder seg til norsk virkelighet?

Implisitt i disse spørsmålene kan man samlet mer enn ane en underliggende skepsis til «de nye» utdanningstilbudene som er etablert. Det antydes i tillegg at disse «nye utdanningstilbudene» antakelig er svakt forankret i deler av det etablerte praksisfeltet, dominert som de er av en fri akademisk teoretisk tilnærming basert på et angloamerikansk pensum med uklar relevans for norsk arkivfaglig hverdag.

Etter å ha lest og altså forsøksvis analysert invitasjonen til Arkivarforeningens vårseminar 2022, satt jeg vel igjen med en nagende følelse av at det universets- og høgskolelandskapet de som skrev invitasjonen kjenner eller forsøker å skue utover, er et noe annet enn det landskapet hvor jeg befinner meg i min hverdag som underviser i Arkivvitenskap på NTNU. Tar jeg imidlertid ikke feil er «skrivekarlene» godt voksne, som sågar primært har erfaringene sine med academia fra et større universitet plassert i Østlands-, eller Vestlandsregionen. Det er imidlertid betydelige kulturelle forskjeller mellom universitetene i Norge som f.eks. Universitetet i Oslo og det som har blitt Norges teknisk naturvitenskapelige universitet i Trondheim. Mens Universitetet i Oslo har en lang tradisjon for betydelig autonomi for de forskjellige fakultetene, er det NTNU jeg kjenner en sentralstyrt organisasjon i dag preget av en type New Public Management administrasjon. Academia så vel som grunn- og videregående skole har dessuten endret seg mye i løpet av de siste dekadene. Det som var et eliteuniversitet, har blitt en masseutdanningsinstitusjon. Aldri har vel begrepet studentsfabrikk passet bedre. Universitetene er i dag generelt basert på innsatsstyrt finansiering, og målstyring er et stikkord. Den akademiske friheten er ikke hva den engang var. I den forbindelse kan man for dem som måtte være interessert, vise til NTNU-ledelsens behandling av dr. polit. Øyvind Eikrem¹ eller for den saks skyld den lange og meget bitre striden ved Historisk institutt som førte til en tvungen deling av dette fagmiljøet. Forskningstid er heller ikke lenger noen rett for alle vitenskapelig ansatte, men noe som må «tjenes» med forskning.

Jeg har derfor valgt å bruke den tilmålte tiden min primært til å forklare hvordan studietilbudet i Trondheim ble etablert, hvordan det styres og hvordan det er forankret i forhold til praksisfeltet. For noen blir dette som å slå inn åpne dører, for andre håper jeg det kan være oppklarende.

¹ https://no.wikipedia.org/wiki/%C3%98yvind_Eikrem. Lest 19.10.2022.

Etablering av Arkivvitenskapelig utdanning på NTNU

Initiativet til det som skulle bli BA studiet i Arkiv og samlingsforvaltning på NTNU kom i sin tid opprinnelig fra praksisfeltet. Det var ingen ringere enn den nærmest legendariske Kari Remset, i sin tid leder av IKA-Trøndelag, som brakte saken på bane. Etter at jeg hadde disputert i 2006 var hun på hugget for å få etablert et utdanningstilbud nordnordfjells slik at arkivmedarbeidere nord for Dovre som måtte ønske det, kunne få et arkivfaglig opplæringstilbud uten å skulle behøve å reise til Oslo og Arkivakademiet for utdanning og formalisering av kompetanse. Når jeg ble koblet inn, var det fordi jeg besatte nødvendig praksis og formell førstekompetanse – noe NOKUT krevde. I 2010 begynte jeg så å arbeide på Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST). Jeg tok da med meg Karis prosjekt inn på Samfunnsfagseksjonen på Lærerutdanningen der. Personlig var jeg av den oppfatning at det moderne arkivfaget hadde mye til felles med samfunnsfag. På HiST sin samfunnsfagseksjon var man på jakt etter nye tema som seksjonen kunne ekspandere med. Det ble derfor holdt flere møter med Kari og etter hvert også med Geir Magnus Valderhaug som var kritisk lunken til de nordnordfjellske planer – for å si det mildt. Dermed stoppet det hele opp i første omgang

Etter det var jeg i kontakt med Leif T. Andressen hos Riksarkivaren i forbindelse med at jeg fortsatt fungerte i en bistilling hos eiendoms-selskapet Dora as og arbeidet med å utvikle arkivmagasinene som ble etablert i den gamle ubåtbunkereren. I løpet av samtalene med Leif T. Andressen fortalte jeg en passant at det var interesse for å etablere et Arkivvitenskapelig utdanningstilbud i Trondheim knyttet til samfunnsfagseksjonen på HiST. Andressen orienterte så, uten at jeg var kjent med det, Tom Kolvig som ganske umiddelbart ringte opp for

å koble seg på prosjektet. Han så behov for utdanning for det personalet som i overskuelig fremtid skulle bemanne det som skulle bli Norsk Helsearkiv (NHA). I den forbindelse hadde han vært i kontakt med Høgskolen i Oslo, men så vidt jeg fikk vite fått tommelen ned. Sammen med ordføreren på Tynset, Bersvend Salbu, ba Tom Kolvig så om et møte med rektor ved HiST Trond Andersen. Her ble spørsmålet om HiST som del av sitt samfunnsoppdrag så seg i stand til å etablere et utdanningstilbud i Arkiv som kunne fungere som underlag for målrettet undervisningstilbud på Tynset. Etter det møtet ble jeg av rektor høsten 2012 bedt om å utrede saken – behovet for et utdanningstilbud i Arkivkunnskap med depotkompetanse. Våren 2016 kjørte vi en pilot, høsten 2016 tok vi opp de første 40 studentene.

BA studieprogrammet: Arkiv og samlingsforvaltning

NTNUs strategi vektlegger kvalitet i utdanningen og har som mål at «all utdanning er preget av kvalitet på høyt internasjonalt nivå, faglig og pedagogisk» og at «alle fagmiljøer skal utvikle god utdanningsledelse og kvalitetskultur med bruk av systematisk evaluering og god oppfølging».²

De grunnleggende studieprogrammet i Arkiv og samlingsforvaltning skal kunne legge fundamentet for høyere grads studier f.eks. master i arkiv og dokumentasjonsforvaltning. Utdanningen skal gi faglige teoretiske og praktiske kunnskaper som trengs i arbeidet med analoge og digitale arkiv og samlinger både i arkivinstitusjoner og museer. Studiet skal bidra til at studentene får god kjennskap til de arkiv- og museumsfaglige kunnskapsområdene, og til grunnleggende problemstillinger og tradisjoner samt gode ferdigheter i å anvende fagspesifikk teori og metode. Studentene skal også få god kjennskap

² <https://i.ntnu.no/wiki/-/wiki/Norsk/Kvalitetssystem+for+utdanning>. Lest 22.09.2022.

til arkiv- og museumssektorenes samfunnsoppdrag, oppbygging og utvikling, praksis og utfordringer. Undervisningen forutsetter at studentene lærer og senere kan anvende faglige normer, metoder og standarder som ligger til grunn for arbeid i praksisfeltet: Det er lover, regler og etablert praksis knyttet til arkiver i danning og depot og til museumssamlinger. En betydelig del av undervisningen er knyttet til digitale arkiv og samlinger – deres egenart, forholdet til papirarkiv og fysiske samlinger og til de utfordringene som digitale arkiv og samlinger medfører for bevaring og bruk.³

I de studieemnene som inngår i programmet, vil det være et nært samspill mellom utvikling av faglig grunnlagskunnskap, overordnet institusjons- og sektorkunnskap og oppøving og utvikling av praksisferdigheter. Praksisdelene av studiet er integrert i flere av emnene og omfatter både praksis i institusjoner og simulert praksis på studiestedet.

BA-studiet i Arkiv og samlingsforvaltning er inndelt i 3 årsheter, 6 semester og 12 studieemner. Første år, første semester (emnenavn): introduksjon til arkiv og museum (15 stp) og introduksjon til dokumentasjonsforvaltning, IKT og system for arkiv og museumssamling (15stp).

1 år andre semester: etikk og politikk for arkiv og museum (15 stp) og digital kompetanse (15 stp).

2 år, tredje semester; arkiv og museum: bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling (15 stp) informatikk (15 stp.)

³ https://i.ntnu.no/c/wiki/get_page_attachment?p_l_id=1307200529&nodeId=1306956301&title=Studieplaner+for+SU-fakultetet&fileName=Studieplan%20for%20bachelor%20i%20arkiv-og%20samlingsforvaltning%202017H.pdf. Lest 22.09.2022.

2 år, fjerde semester: breddesemester (30 studiepoeng). I breddesemesteret har studenten stor valgfrihet. Hun kan velge emner helt fritt, for eksempel åpne studieemner ved NTNU, emner fra andre institusjoner tilsvarende 30 studiepoeng eller utveksling til utlandet, tidligere fullførte emner ved NTNU eller andre institusjoner.

3 år femte semester: medborgerskap i arkiv og museum i en digital tid (15 stp.), examen philosophicum for samfunnsvitenskap (7,5 stp), mennesket, teknologi og dialog (7,5 stp.).

3 år sjette semester: digital langtidsbevaring i arkiv og museum (15 stp) og bacheloroppgave i arkiv- og samlingsforvaltning (15 stp.).

Alle emnene har flere faglærere, men bare en emneansvarlig. Emneansvarlig rapporterer til studieprogramleder.

Masterstudieprogrammet – dokumentasjonsforvaltning

MA-studiet består av to årsheter, 4 semester og 7 emner:

1. år, første semester: Fag- og vitenskapsteori for arkiv og dokumentasjonsforvaltning (7,5 stp.). Langtidsbevaring av digitalt arkiv (7,5 stp.), kunnskapsforvaltning IKT (7,5 stp.) og samhandlingsteknologi IKT (7,5 stp.).

Første år annet semester: dokumentasjonsforvaltning i et samfunns- og virksomhetsperspektiv (15stp.), eksperter i team obligatorisk NTNU emne (7,5 stp.), implementasjon av samhandlingsløsninger IKT(7,5 stp.).

2. år tredje semester: etikk for dokumentasjonsforvaltning (7,5 stp.), masteroppgave i arkiv og dokumentasjonsforvaltning (15 stp.), prosjektledelse IKT (7,5 stp.).

2. år fjerde semester: masteroppgave i arkiv og dokumentasjonsforvaltning (30 stp.)

NTNU sitt kvalitetssikringsprogram

Den enkelte student forventes å delta aktivt i evaluering gjennom å gi løpende tilbakemelding til faglærere og referansegruppene for sine emner, og å delta i referansegrupper, spørreundersøkelser, møter med mer. Referansegruppen skal ha løpende dialog med alle emnets studenter og representere studentene i referansegruppemøter med faglærere. Ph.d.-kandidatene er involvert i kvalitetsarbeidet på tilsvarende måte som ordinære studenter i relevante organer på alle nivå

Faglærer skal gjennomføre undervisnings- og læringsaktiviteter som bidrar til at studentene oppnår læringsutbyttet for emnet. Faglærer skal ha løpende dialog med studentene (referansegruppemøter) om kvaliteten i emnet og ta opp med emneansvarlig faglige, pedagogiske og praktiske forhold som kan forbedre kvaliteten på emnet. Emneansvarlig har ansvar for planlegging, koordinering og gjennomføring av emnet. Emneansvarlig skal påse at det er sammenheng mellom undervisning, læringsaktiviteter og at vurderingen blir hensiktsmessig og bidrar til at studentene oppnår læringsutbyttet for emnet. Emneansvarlig skal følge opp handlingsplan besluttet av instituttleder. Emneansvarlig utarbeider hvert semester en emnerapport som går til studieprogramleder.

Studieprogramleder

Skal lede studieprogramrådet og rapportere til ansvarlig linjeleder – instituttleder. Studieprogramleder skal bidra til å utvikle læringsmiljø og faglig og pedagogisk kvalitet i studieprogrammet. Studieprogramleder er rådgivende, og oppgavene utøves i tett dialog og samarbeid med dekan, instituttleder, emneansvarlige, faglærere og studenter. Studieprogramleder skal skrive studieprogramrapporten basert på emneansvarliges semesterrapporter og som inngår i kvalitetsmeldingsprosessen. Studieprogramleder skal årlig gjennomføre en studieprogramevaluering der studieprogrammets indre kvalitet er i hovedfokus. Studieprogramrådet gir råd i arbeidet med utvikling av kvaliteten i studieprogrammet. Studieprogramrådet skal bestå av studenter, vitenskapelig ansatte og administrativt ansatte. Studieprogramrådet skal ha ekstern representasjon eller sørge for innspill fra eksterne aktører.

Studieprogramrådets oppgaver

Ivareta langsiktig utvikling av studieprogrammet for å imøtekomme samfunnsoppdraget, kravet om relevans, og kravet om forskningsbasert utdanning. Bidra til å sikre kvalitet og relevans i studieprogrammet/programmene gjennom utvikling av læringsutbyttebeskrivelser, og anbefale nødvendige tiltak. Følge med på frafall og gjennomstrømming og anbefale nødvendige tiltak. Gi råd om studieprogrammets design; sammensetning av emner, progresjon, spesialiseringer/studieretninger og valgmuligheter inkludert studentutveksling. Vurdere om emner som inngår i programmet har læringsaktiviteter og vurderingsformer som bidrar til å oppnå studieprogrammets/-enes totale læringsutbytter. Gi innspill til den årlige studieprogramevalueringa. Bidra i og følg opp de periodiske evalueringene av studieprogrammet. Gi råd om utvikling av læringsmiljøet på studieprogrammet. Uttale seg i høringsaker som angår studieprogrammet. Gi råd om studentrekruttering og markedsføring, samt opptakskrav og dimensjonering.

Periodisk studieprogramevaluering

Dekanen på Fakultetet for samfunns- og utdanningsvitenskap hvor Institutt for lærerutdanningen, samfunnsfagseksjonen inklusive studieprogrammene i Arkiv- og samlingsforvaltning (BA) og Arkiv og dokumentasjonsforvaltning (MA) ved NTNU er plassert, skal minimum hvert 5. år påse at det gjennomføres en periodisk studieprogramevaluering med innspill fra studenter, arbeidsliv og eksterne aktører nasjonalt eller internasjonalt. Dekanen i sin tur rapporterer funnene fra den periodiske studieprogramevalueringen til rektor ved NTNU i en egen kvalitetsmelding. Målsettingen med den periodiske evalueringen er å undersøke: i hvilken grad studieprogrammet utdanner kandidater med kompetanse praksisfeltet har behov for, og hvorvidt kommunikasjonen og samarbeidet mellom studieprogrammet og praksisfeltet er tilfredsstillende. I tillegg til temaene i de årlige studieprogramevalueringene skal den periodiske programevalueringen ha særlig søkelys på studieprogrammets samfunns- og arbeidslivsrelevans, og forholdet til NTNUs profil og strategi. Er det spesifikke utfordringer identifisert i de årlige programevalueringene som bør vies spesiell oppmerksomhet? Skal studieprogrammet videreføres i nåværende form, endres eller legges ned? Grunnlaget for periodiske studieprogramevalueringer er de samme som for årlige studieprogramevalueringer.

I tillegg skal strategiplaner, relevante nasjonale og internasjonale undersøkelser og utredninger legges til grunn for periodiske studieprogramevalueringer.

Periodisk evaluering av Bachelor i arkiv- og samlingsforvaltning, 25.06.2021

Kapittel 8, konklusjon: Studieprogrammet i arkiv- og samlingsforvaltning har fra starten vært unik med sin blanding av de tre fagelementene IKT, arkiv- og museumsfag. Der er ingen tvil om at utdanningens ambisjoner med integrasjon av de tre fagelementene er et svar på akkurat det som praksisfeltet og samfunnet etterspør: kandidater som kan utvikle og arbeide med digitale løsninger til arkiv- og samlingsforvaltning. Svaret på om studieprogrammet utdanner kandidater med kompetanse som er relevante for praksisfeltet er derfor et stort ja.

Studieprogrammet i arkiv- og samlingsforvaltning anbefales videreført.

Utvalgets sammensetning: Universitetslektor, ph.d. Marianne Rostgaard, Aalborg Universitet, leder, universitetslektor NTNU Guro Jørgensen, universitetslektor NTNU Tore Mallaug, Åse Fredrikson, samlingsforvalter ved Trondheim kunstmuseum, MiST, Elin Engen Sotberg Harder, programleder for Digitalt førstevalg, Trondheim kommune, Anders Engelstad Romøren, tillitsvalgt/studentrepresentant. Ingvild Klakken, studentrepresentant, seniorkonsulent Lill Annie Schumann (sekretær).

Sett i lys av faglitteraturens sterke angloamerikanske dominans

For det første; hvor sterk den angloamerikanske pensumdominansen er på de etablerte studieprogrammene kan jo diskuteres. Både BA- og MA-studienes referanseramme er den norske arkivvirkeligheten.⁴ Noen omfattende enkeltteori av norsk opphav er ikke forefunnet, men på avgrensede felt kan vi finne enkelte tilløp. Norsk arkivteori er

⁴ Marthinsen 2012: 27.

altså lite utviklet og det vitenskapelige feltet i beste fall i en oppbyggingsfase – og i en akademisk studie må teorigrunnet hentes noe sted ifra. Spørsmålet som melder seg, blir da hva er alternativet til angloamerikansk litteratur på pensum? Det er, om man ikke drømmer om et teorifritt felt basert på praksis, nødvendig å hente inn teoretisk faglig refleksjon og forskning i et akademisk utdanningstilbud. Ser man for seg en teorifri eller teorireduert praksisbasert opplæring som i håndverksfagene, ser man ikke behovet for etableringen av et akademisk arkivvitenskapelig utdanningstilbud. Dessuten – studentene leser bare unntaksvis noe annet fremmedspråk en engelsk. Internett har endret forskningsforutsetningene radikalt med å åpne for kildesøk vi for bare 20 år siden ikke drømte om. Vi lever i en globalisert verden hvor den angloamerikanske økonomiske, politiske og kulturelle dominansen er overveldende. Vi tenker og forstår og tolker verden generelt, etter hvert mindre gjennom genuint norske enn angloamerikanske briller.

Et konkret eksempel: Jeg har to MA-studenter, den ene vil undersøke hvem som brukte lesesalen på SAT rundt slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Den andre vil undersøke om det har skjedd en endring i typen forespørsler som publikum rettet til SAT fra 1950-60 til 1980-90. Når du skal skrive en BA eller MA oppgave, er det i akademisk sammenheng avgjørende å kunne inkludere en teoridel. Her skal kandidaten beskrive teoretisk perspektiv, tidligere litteratur som redegjør for samme tema og hva forskere som har engasjert seg i problemstillingen eventuelt er enige/uenige om. Kandidaten kan også med fordel nevne hvorvidt tidligere forskning kan ha oversett noen faktorer, og plassere egen problemstilling i lys av tidligere litteratur på fagfeltet. Kandidaten må få frem hva den valgte problemstillingen belyser, som ikke tidligere forskning allerede har gjennomgått. Teoridelen skal altså beskrive kandidatens grunnlag for studien sin,

og danner dermed også utgangspunktet for videre metodevalg. Hvor skal kandidaten hente sin teoridel fra når det knapt eksisterer noen norsk eller skandinavisk forskning som grunnlag for teoridanning på disse områdene?

Så til sist:

Skal forskning primært foregå ved utdanningsinstitusjonene, eller også der faget utøves (arbeidsstedene)? spør «skrivekarlene». Jeg har i denne sammenhengen tillatt meg å tolke «forskning» som synonymt med akademisk meritterende forskning.

Vi er altså så smått kommet i gang med å bygge ut et norsk akademisk arkivvitenskapelig studietilbud. Fortsatt er prosjektet ganske skjørt bl.a. i den forstand at rekrutteringssituasjonen er utfordrende – så fremtiden kan ikke tas for gitt. Personlig er jeg imidlertid ikke så opptatt av hvor den meritterende forskningen skal forankres. Jeg tror snarere at det er snakk om to ulike sider av samme sak og at det først og fremst er et spørsmål om kvalitet og innretning på forskningen som avgjør om den er meritterende eller ikke. Tradisjonelt har det som har foregått av arkivforskning foregått innen rammene av de etablerte institusjonene, og da primært i Arkivverket hvor administrasjonshistorien lenge inntok en særstilling og sto i fokus for forskningsaktiviteten. Arkivverket vil i årene som kommer fortsatt være det desidert største og tyngste miljøet utenfor academia. Arkivverket definerer seg i dag som en kulturverninstitusjon og et forvaltningsorgan med forsknings- og utviklingsansvar på sine fagområder, og forutsetningene og forholdene for de med forskningsambisjoner er en annen.⁵ Nå har de ansatte i Arkivverket etter en del støy endelig fått muligheten til å

⁵ <https://www.arkivverket.no/om-oss/hva-er-arkivverket/forskning-og-utvikling>. Lest 18.10.2022.

registrere sine forskningsarbeider i Christin – noe som er udelt bra med sikte på utviklingen av den norske arkivvitenskapen generelt og rekrutteringen til academia spesielt. Men i Arkivverket er det for det første ikke uten videre forskningsrett knyttet til fagstillingene. Dessuten ønsker Arkivverket primært å stimulere de ansatte til å konsentrere sin forskning om det å dekke de kunnskapsbehovene som oppstår gjennom strategiplan og tildelingsbrev for Arkivverket. Deretter kommer forskning som følger av målene i Arkivlovens formålsparagraf – «å tryggja arkiv som har monaleg kulturelt eller forskingsmessig verdi eller som inneheld rettsleg eller viktig forvaltningsmessig dokumentasjon, slik at desse kan verta tekne vare på og gjorde tilgjengelege for ettertida».⁶ Det innebærer bl.a. å legge til rette for at forskere skal kunne bruke arkivene de oppbevarer gjennom nasjonale fellesløsninger som Digitalarkivet og Arkivportalen og gjennom det standardiseringsarbeid for metadata som pågår. Forskningen skal legge til rette for bevaring og tilgjengeliggjøring av arkiver fra så vel privat som offentlig sektor. Forskningen skal gi ny kunnskap om arkivenes samfunnsrolle, innhold, struktur og kontekst, og gi nye virkemidler for å håndtere digitale arkiver i dag og fremover. Forskningen som drives i regi av Arkivverket skal gi ny kunnskap om innholdet i arkivene de forvalter, om arkivenes historiske kontekst og om den vitenskapelige bruken av kildematerialet. Ifølge Arkivverkets målbilde for forskning, vil de derfor i perioden 2022-2026 prioritere forskning knyttet til følgende områder:

- Åpenhet, tilgang og bruk
- Risiko, sikkerhet og tillit
- Ny tilnærming til arkiv i en digital tid
- Samfunnseffekt, verdi og påvirkning
- Arkivene som kilde til forskning, kunnskapsutvikling og opplyst offentlighet⁷

⁶ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-12-04-126>. Lest 22.10.2022.

⁷ <https://www.arkivverket.no/om-oss/download>. Lest 12.09.2022.

Hvor god sammenheng det er imellom disse målformuleringene og realitetene med hensyn til den pågående forskning, ligger utenfor rammene av denne artikkelen. Går vi imidlertid til internettsiden Hva forskes det på, hvor Arkivverket har invitert forskere til å fortelle kort om sine prosjekter, kan det imidlertid synes som om realiteten er at arkivforskning for det første generelt defineres ganske vidt. For det andre synes fellesnevneren, så langt, i praksis å være at arkivforskning benytter arkivmateriale Arkivverket oppbevarer til forskningsformål. Eksempler på pågående forskningsprosjekter hentet fra Arkivverkets hjemmesider:⁸

- Fintland, Ine – Arkivteori og arkivbeskrivelse i språketeoretisk perspektiv
- Grude, Egil Harald – Stavanger amtmannsembete 1730-1814
- Hestholm, Fredrik – Vannkvalitet i Storånavassdraget
- Johannessen, Finn Erhard – Troen på centrum metallicum
- Johnsen, Berit Eide – bok: Lillesands historie
- Lindbach, Harald – Etnisitet og språk i nordskandinavisk lokalforvaltning
- Løyland, Margit – Religion og maktkamp på Agder på 1600- og 1700-tallet
- Nakken, Alfhild – bok: Den dansk-norske arkivsaken
- Pryser, Tore – Offiserenes rolle i bygdesamfunnet på 17- og 1800-tallet
- Sandvik, Hilde – Hvorfor vi ikke fikk en sivil lovbok etter 1814
- Seland, Bjørg Selnes – Hauge og haugianerne

⁸ <https://www.arkivverket.no/utforsk-arkivene/forskning/hva-forskes-det-pa>. Lest 12.09.2022.

- Strand, Geir Liavåg – bok: Johan von Cappelen og arven etter ham
- Thime, Torkel – Eldre arkivhistorie og verditeori
- Weidling, Tor – Eldre arkivteori, prinsipper og praksis
- Økland, Pål Kristian Heum – Økonomiske og administrative forhold i Bergen våren 1940

I academia må forskningen ha en annen innretning og funksjon enn i Arkivverket som jo er et direktorat med fastlagte oppgaver. For de vitenskapelig ansatte i UH-sektoren er forskning både en del av den akademiske friheten til å forfølge egendefinerte forskningsinteresser, en nødvendighet da undervisningen skal være forskningsbasert samtidig som forskning er et selvstendig karrieremål. Et sentralt spørsmål som melder seg i denne forbindelse, er hva det akademiske fagmiljøet til forskjell fra Arkivverket kan eller bør definere som meritterende akademisk forskning? Så langt har det vært liten diskusjon om disse spørsmålene. I norsk akademisk sammenheng har vi ennå heller ikke nødvendigvis kommet så langt med forskningen vår. Så langt har de «nye» akademiske vitenskapsmiljøene brukt mye tid og krefter til å bygge og vedlikeholde/utvikle undervisningsprogrammer. Insentivene til å engasjere seg i akademisk meritterende forskningsarbeide er fortsatt trolig for svake, dårlig utviklet og for lite koordinert. I det ligger at finansieringen av de arkivvitenskapelige studiene ved NTNU plassert i kategori F, dvs. den aller laveste finansieringskategorien, mens lærerutdanningen til sammenligning er plassert i kategori E. Utfordringen er derfor slik jeg ser det tilgangen på ressurser (forskningsmidler og tid), men ikke bare det, også stimuli og koordinering med sikte på forsert systematisk akademisk meritterende arkivvitenskapelig forskning. Utvalget bak NOU 2019/9 forsøkte i kapittel 23 å åpne en mulighet for etablering av et arkivvitenskapelig forskningsprogram. De skriver: «Utvalget har avdekket mangel på kunnskap

om arkivsektoren og utfordringene framover. Mer kunnskap vil være avgjørende for langsiktig måloppnåelse og for å kunne utvikle politikken og reglene på området. Utvalget tilrår at det etableres et felles forskningsprogram under Norges forskningsråd med finansiering fra blant annet Kulturdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Arkivsektoren og Nasjonalarkivet bør trekkes inn for å bidra til å formulere forskningsbehov og hvilke langsiktige trekk som et slikt program bør analysere.» Dersom feltet fullt ut skal makte å ta steget fullt ut fra et yrke til en profesjon, må en imidlertid forutsette at forskningen foregår av og ved utøvere – og at disse gjerne kan ha tilhold både på campus og i depot/arkiv/samling-miljøene. Å bygge ned (både den mentale og den fysiske) terskelen mellom utdanning og praksis, bygge opp tillit ved å dele utfordringer og reise forskbare problemstillinger er nødvendige steg i arbeidet med å videreutvikle det arkivvitenskapelige fagfeltet i norsk sammenheng. For å få det opp å gå, tror jeg i likhet med utvalget bak «Fra kalveskinn til datasjø» at det er avgjørende at det nå blir etablert et forskningsprogram som 1) kan bidra til langsiktig finansiering av arkivvitenskapelig meritterende forskning, og 2) kan bidra til å definere hva meritterende arkivvitenskapelig forskning er utover å løse konkrete oppgaver i praksisfeltet.

Det siste innebærer at et slikt forskningsprogram ikke ensidig bør styres av Arkivverkets etablerte forskningsbehov, dets forskningsambisjoner og dets ansatte. Som førsteamanuensis Anneli Sundqvist vel har påpekt; så påvirkes både arkivinstitusjonene og de institusjonsansatte med forskerkompetanse oftest av umiddelbare, åpenbare arkivfaglige problemer og utfordringer, i dag gjerne i sammenheng med digitalisering. Forskningsspørsmål, som hvordan få til digital langtidbevaring, og hvordan arkivenes autentisitet kan sikres, anses å ha mer umiddelbar samfunnsnytte, og derfor større forskningsinteresse,

enn spørsmål rundt f.eks. arkivets brukere,⁹ (arkivhistorie, kontorteknologiens betydning for arkivdanningen etc.).

Når det kommer til diskusjonen om hva som kan eller bør defineres som akademisk meritterende arkivvitenskapelig forskning, kan impulser fra det angloamerikanske forskningsfeltet også her komme oss til nytte. Et par canadiske arkivteoretikere (Carol Couture og Daniel Doucharme) publiserte i 2005 en artikkel i *Archivaria*, tidsskriftet til den canadiske arkivarforeningen: «Research in Archival Science». Mens oppbevaring av dokumenter og bruk av informasjon er praksiser med svært lange historiske linjer, så er studiet av disse arkivene som en akademisk disiplin et forholdsvis nytt fenomen. De canadiske forskerne forsøker med det som utgangspunkt å sette opp en oversikt over de siste tiårenes akademiske arkivforskning publisert på fransk og engelsk. Ved å dele inn den akademiske meritterende arkivforskningen i ni felt forsøker de å si noe om hva som anses for sentrale tema i den pågående akademiske arkivforskning. Disse kan tjene som utgangspunkt for en diskusjon om hva som kan være relevante tema også for norsk akademisk meritterende arkivvitenskapelig forskning. De temagruppene Couture og Doucharme mener å identifisere er:

- Hva er objektet og målet for arkivvitenskap
- Arkiv og samfunn
- Arkivhistorien og arkivvitenskapen
- Arkivfunksjoner
- Forvaltning av arkivprogrammer og tjenester
- Teknologi
- Medietyper og arkiver: elektroniske arkiver
- Arkivmiljøer
- Spesifikke problemstillinger knyttet til arkiv

⁹ Sundqvist 2007: 623.

Oppsummering

Hvis vi tar utgangspunkt i de problemstillingene som ligger i invitasjonen til seminaret, så har vi vel avklart at initiativet til etableringen av arkivstudiet ved NTNU kom fra praksisfeltet. NTNU sitt kvalitetssikringsprogram, med etablering av egne studieprogramråd, sikrer at de etablerte fagmiljøene også bidrar til at praksisfeltet kontinuerlig er involvert i utvikling og vedlikehold av de to etablerte studieprogrammene. Både arkivdanning og depotarbeid er vektlagt, og evalueringen gjennomført våren 2021 konkluderer med at det ikke hersker tvil om at utdanningens ambisjoner med integrasjon av de tre fagelementene IKT, arkiv og museumsfag er et svar på akkurat det som praksisfeltet og samfunnet etterspør: kandidater som kan utvikle og arbeide med digitale løsninger til arkiv- og samlingsforvaltning. Svaret på om studieprogrammet utdanner kandidater med kompetanse som er relevante for praksisfeltet er derfor et stort ja.

Når det gjelder spørsmålet om hvor forskningen på arkivfeltet primært bør foregå, er vel svaret at hvis vi skal lykkes med ambisjonen om å bygge et norsk levedyktig arkivvitenskapelig fagmiljø, så må det forskes både her og der. Poenget er imidlertid at det ligger i saken natur at forskningsbehovene i Arkivverket qua direktorat må få en annen innretning enn hva som er tilfelle for den forskningen som vil finne sted i academia. Tradisjonelt har Arkivverket hatt en dominerende stilling i den norske arkivvirkeligheten. Det er derfor grunn til å mane til forsiktighet slik at direktoratets forskningsoppgaver ikke ensidig kommer til å dominere feltet.

Det hevdes at faglitteraturen på de «nye» studieprogrammene er dominert av angloamerikansk faglitteratur. I forlengelsen reises spørsmålet om hvor relevant dette er for en norsk virkelighet. Det tradisjonelle norske arkivfaget har vært svært praksisnært. Ambisjonen

om å utvikle et akademisk arkivvitenskaplig forsknings- og undervisningstilbud må imidlertid bygge på ambisjonen om en forsterket satsning på teori. Det norske arkivfeltet befinner seg da heller ikke i noe vakuum. De siste tiårene har for eksempel arkivarer inspirert av poststrukturalistisk teori, stilt spørsmål ved oppfatningen av arkivet som nøytralt uttrykk for arkivskaperens virksomhet. Arkiv anses i dag i langt større grad enn tidligere som bevisst konstruerte produkter, påvirket av sosiale maktrelasjoner, byråkratiske, juridiske, kulturelle og teknologiske vilkår, men også av arkivskaperens sosiale posisjon, behov og formål. Med utgangspunkt i denne tenkningen har nye viktige forskningsspørsmål om hvordan arkiver har blitt til og blitt brukt i en norsk hverdag dukket opp. Disse perspektivene har også utfordret etablerte syn på hva arkiv er og kan være. Studier av forholdet mellom arkivene som «fortellinger» om fortiden og som «objektiv og nøytral dokumentasjon», kan belyse hvordan maktforholdet i samfunnet har endret seg over tid. Et eksempel på en slik tilnærming er studier av kvensk og samisk språk og kultur i offentlige arkiv. Det har gitt oss kunnskap om minoritetenes møte med offentlige institusjoner.

Litteratur

- Marthinsen, J. (2012). *Arkivteori: en innføring*. Riksarkivaren skriftserie 36.
- Sundqvist, A. (2007). The use of records – a literature review. *Archives & Social Studies*, 1, 2007.

Hilde Lange og Anneli Sundqvist

Å VITE OG Å KUNNE – ARKIVKOMPETANSE FOR KONTINUITET OG FORANDRING

Sammendrag

Arkivkompetanse er «always in the process of becoming». I denne artikkelen peker vi på noen drivkrefter og spenninger som har påvirket og påvirker utviklingen av arkivfaglige profesjonsutdanninger i Norden. Det kan handle om spenninger i forholdet mellom utdanning og praksisfeltet, utdanning og forskning og synet på kunnskap og læring. Arkivvitenskap som utdanning bygger på mange ulike emner og fag, som sammen med arkivvitenskap som disiplin skal forberede studenter til yrkesutøvelse. Vi vil med denne artikkelen si hva vi mener er kjernen i arkivkompetanse, og som må være utgangspunktet for den kunnskap arkivutdanninger skal tilføre studenter og kompetanse arkivaren trenger.

Archival competence is «always in the process of becoming». In this paper we point out some driving forces and tensions impacting on the development of archival education in the Nordic countries. The tensions concern the views on knowledge and learning, education and praxis, and education and research. Education in archival science is based in several disciplines as well as archival science which together should prepare students for professional practice. In this article we will present our views on what makes up core archival competences,